

ŚRODKI STYLISTYCZNE (INACZEJ JEZYKOWE BĄDŹ POETYCKIE)

Środki stylistyczne – środki używane w literaturze (zarówno w poezji jak i w prozie; czasem również w filmie); mają na celu wywołanie u odbiorcy określonych emocji, pobudzenie jego wyobraźni.

Poniżej wypisano wybrane środki stylistyczne:

a) **Alegoria**- treść, która poza znaczeniem dosłownym ma jeszcze **jedno** (w przeciwieństwie do SYMBOLU, który może mieć wiele znaczeń): ukryte i domyślne (często występuje w bajkach, gdzie bohaterowie zwierzęcy uwydatniają ludzkie wady); występuje m.in. w przypowieściach biblijnych;

b) **Anafora**- powtórzenie tego samego słowa bądź zwrotu na początku kolejnych segmentów wypowiedzi (każdy wers zaczyna się od tego samego słowa lub zwrotu), np.

*Szybko, zbudź się, szybko, wstawaj.
Szybko, szybko, stygnie kawa!
Szybko, zęby myj i ręce! (...)*

(Danuta Wawiłow – "Szybko")

c) **Animizacja** (inaczej: ożywienie)- nadanie istotom martwym cech istot żywych (np.: radosna rzeka; śpiewające drzewo; chodzący stół)

d) **Antyteza**- zestawienie w jedną całość treściową dwóch przeciwstawnych określeń (np.: cisza hałasu, lepiej z mądrym zgubić niż z głupim znaleźć)

e) **Apostrofa** (inaczej: inwokacja)- bezpośredni, retoryczny, najczęściej uroczysty zwrot do czegoś lub kogoś (np.: *Litwo! Ojczyzno moja; O radości, iskro bogów!*)

f) **Epifora**- powtórzenie tego samego słowa bądź zwrotu na końcach kolejnych segmentów wypowiedzi (wersy kończą się tym samym zwrotem bądź wyrazem), np.

Gdy byłem dzieckiem, mówiłem jak dziecko, czułem jak dziecko, myślałem jak dziecko. (1 Kor 13:11)

g) **Epitet**- wyraz określający rzeczownik w wierszu, najczęściej jest to przymiotnik (np.: czerwone serce, małe króliczki, piękna kobieta)

h) **Groteska**- rodzaj fantastyki, karykatura rzeczywistości, wyolbrzymienie, forma nielogiczna, zmieszanie ze sobą kilku stylów w sposób absurdalny, zmieszanie przeciwstawnych uczuć (np.: w subtelny sposób podcięta ukochanemu gardło)

i) **Hiperbola** (rodzaj przenośni)- rzecz opisywana jest celowo i jawnie wyolbrzymiana (np.: wyplakała całe morze łez; człowiek o wielkim sercu)

j) **Inwersja** – przestawienie kolejności wyrazów, najczęściej ustawienie orzeczenia na końcu zdania (np.: ‘Jan gazetę czytał’ zamiast ‘Jan czytał gazetę’)

k) **Kontrast** - przeciwieństwo, wprowadzenie dwóch słów o zupełnie różnych znaczeniach dla ich porównania bądź uwydatnienia różnic pomiędzy nimi (np.: Ja przebywam w mroku, ty zaś w światłości)

l) **Metafora** (inaczej: **przenośnia**) - zestawienie dwóch lub więcej wyrazów, które w połączeniu zyskują całkiem nowe znaczenie, różne od tego, które posiadały oddzielnie (np.: fale zbóż; morze gwiazd; pikantne rozmowy) zauważ, że wyraz ‘pikantny’ oznacza mocno przyprawiony, a tutaj oznacza rozmowy erotyczne.

ł) **Neologizm** - nowy wyraz utworzony w danym języku, aby nazwać nieznany wcześniej przedmiot czy sytuację lub osiągnąć efekt artystyczny w utworze poetyckim. Może być nim połączenie wyrazów, których nie można rozszyfrowywać pojedynczo, ale doszukiwać się alegorii, głębszego znaczenia (np.: mieć cały dom na głowie; rzucić okiem na coś); istnieją także neologizmy artystyczne - wyrazy utworzone przez pisarza lub poetę. Mają one charakter jednorazowy, tzn. nie występują nigdzie indziej poza tym tekstem, w którym zostały użyte. Jako elementy języka artystycznego nie mogą być oceniane według tych reguł, co pozostałe.

m) **Oksymoron** (rodzaj epitetu) - składa się z wyrazów o przeciwnej treści tworząc sprzeczność, paradoks (np.: dobry złoczyńca; ognista woda)

n) **Onomatopeja** (inaczej: dźwiękonaśladownictwo) - użycie wyrazów, które swoim brzmieniem naśladują zjawiska i wydawane przez nie dźwięki (np.: kap, kap, kap; bum; plum; szelest; szept; wycie; gdakanie)

o) **Peryfraz** (inaczej: parafraza) - przeróbka utworu: rozwinięcie pierwowzoru bądź jego humorystyczna wersja.

p) **Personifikacja** (inaczej: uosobienie) - nadanie cech ludzkich istotom nieczłowieczym (np.: pies, który śpiewał; mysz uśmiechnęła się czule)

r) **Porównanie** - zestawienie cech dwóch zjawisk za pomocą zaimków: jak, jakby, jakoby, na kształt. Używamy go, aby porównać ze sobą pewne słowa i uwidocznic ich cechy wspólne (np.: dumny jak paw; blady jak ściana, chmura na kształt kwiatu; radosny niczym skowronek)

s) **Powtórzenie** - dwu lub kilkakrotne powtórzenie tego samego wyrazu dla wzmocnienia ich akcentu i podkreślenia emocji (np.: I wołał we dnie, i wołał w nocy, i wołał przez dzień cały)

t) **Przerzutnia**- przeniesienie części zdania z jednego wersu do następnego w celu podkreślenia znaczenia wyrażenia.

u) **Pytanie retoryczne** - pytanie, którego celem nie jest uzyskanie odpowiedzi, ale pobudzenie do refleksji (np.: Cóż sprawiło, że człowiek tak punktualny dziś się spóźnia?; Kto w końcu tu rządzi: ja czy ty?)

w) **Refren** - wersy powtarzające się regularnie w określonych miejscach (przykładów chyba nie muszę podawać: każdy przecież wie, jak zbudowana jest chociażby tradycyjna piosenka)

x) **Rym** - powtarzanie się identycznych bądź zbliżonych brzmieniem głosek znajdujących się w określonej pozycji – najczęściej na końcach wersów. Wyróżniamy rymy:

- końcowe rymują się głoski zakańczające wers
- wewnętrzne rymują się głoski w środku wersów
- parzyste rymują się głoski w dwóch kolejnych, następujących po sobie wersach (a-a,b-b)
- krzyżowe rymują się głoski w co drugich wersach (a-b, a-b)
- okalające identyczne rymy na początku i końcu każdej zwrotki
- gramatyczne rymy mają taką samą formę gramatyczną
- niegramatyczne rymy mają inne formy gramatyczne
- męskie (np.: dom- prom mają jedną sylabę)
- żeńskie (np.: kawa- ława mają więcej niż jedną sylabę)
- dokładne (np.: spalanie- latanie te same głoski na końcach wyrazów)
- niedokładne (np.: jeden- siedem głoski na końcach wyrazów mają brzmienie podobne ale nie jednakowe)
- częstochochowskie (np.: kochać- szlochać rymy proste, bardzo często używane, banalne)

y) **Rytm** - dźwięki o różnej długości trwania następują po sobie tworząc szereg ruchowy, którego elementy wiążą się w całość według zasady podziału czasowego (głoski w charakterystyczny sposób układają się i co pewien czas mamy do czynienia z powtarzaniem jak gdyby tego samego dźwięku głosek, a wersy mają taką samą liczbę sylab lub odpowiednie ich ilości powtarzają się w określonym czasie tworząc cykl)

z) **Stylizacja** - wprowadzenie w wierszu cech innego stylu, najczęściej ludowego (np.: Oj dana, dana)

A) **Wykrzyknienie** - użycie w wierszu wykrzyknika-środka interpunkcyjnego, w celu uwidocznienia uczuć i emocji.

E) **Zdrobnienie** - pieszczotliwe, czułe określenie czegoś lub kogoś za pomocą dodania do wyrazu podstawowego formantu: -ka -ko -utki -nik -ek -eńko -ić -enie -eczek (np.: dom-domeczek; mało- maleńko)

Ó) **Zgrubienia** - tworzymy je, aby podkreślić niechęć i negatywne emocje do opisywanego zjawiska bądź uwydatnienia jego wieku za pomocą dodania do wyrazu podstawowego formantu -sko (np.: pies- psisko; komputer- komputerzysko)